

YMPÄRISTÖVALIOKUNNAN LAUSUNTO 17/2005 vp

Valtioneuvoston selvitys EU:n pohjoisesta ulottuvuudesta; Suomen lähtökohdat jatkotyölle

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Suuri valiokunta on 13 päivänä toukokuuta 2005 lähettänyt jatkokirjelmän 2. UM 11.05.2005 asiassa Valtioneuvoston selvitys EU:n pohjoisesta ulottuvuudesta; Suomen lähtökohdat jatkotyölle (E 131/2004 vp) ympäristövaliokunnalle mahdollisia toimenpiteitä varten.

- osastopäällikkö Kirsti Eskelinen, ulkoasiainministeriö
- neuvotteleva virkamies Ann-Britt Ylinen, ympäristöministeriö.

Lisäksi valiokunta on saanut Imatran kaupungin ja Kaakkois-Suomen ympäristökeskuksen kirjalliset lausunnot.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

Viitetiedot

Valiokunta on aikaisemmin antanut asiasta lausunnon YmVL 2/2005 vp.

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Ehdotus

Asiakirjassa esitellään EU:n pohjoisen ulottuvuuden politiikan nykytilanne ja Suomen tarkistettut peruslähtökohdat pohjoisen ulottuvuuden tulevaisuutta koskeviin neuvotteluihin.

Pohjoinen ulottuvuus pohjautuu Suomen vuonna 1997 tekemään aloitteeseen Euroopan unionin ulkosuhteiden ja alueellisen yhteistyön kehittämiseksi unionin pohjoisilla lähialueilla. Keskeinen poliittisen tason saavutus oli pohjoisen ulottuvuuden saaminen osaksi EU:n ulkosuhde- ja rajatylittävää politiikkaa vuonna 1999, kun Eurooppa-neuvosto hyväksyi suuntaviivat pohjoisen ulottuvuuden toteuttamiselle. Toiminnan vetovastuu siirtyi näin EU:n komissiolle ja puheenjohtajamaalle. Sitten pohjoiselle

ulottuvuudelle on laadittu kaksi toimintaohjelmaa, joista nykyinen kattaa vuodet 2004—2006. Neuvoston työryhmässä on alkanut keskustelu pohjoisen ulottuvuuden tulevaisuudesta komission muistion "Northern Dimension Options Beyond 2006" pohjalta. Komissio aikoo käynnistää keskustelut Venäjän kanssa yhteisistä alueista EU—Venäjä-huippukokouksessa sopimisen jälkeen. Komission tavoitteena on tuoda varsinainen asiakirja neuvoston käsiteltäväksi alkuvuodesta 2006, joten asiakirjan viimeistely ja hyväksyminen jäänevät Suomen puheenjohtajuuskaudelle.

Komission muistiossa määritellään pohjoisen ulottuvuuden periaatteet seuraavasti: Pohjoinen ulottuvuus tulee kytkeä EU:n ja Venäjän väli-

siin yhteisiin alueisiin, tavoitteena on säännöllisin väliajoin tarkasteltava, yhteisesti sovittu poliittinen julistus ja kehysasiakirja, jossa määritellään toiminnan tavoitteet ja rakenteet. EU:n rahoitus kanavoidaan TACIS-instrumentista ja jatkossa Euroopan naapuruus- ja kumppanuus-instrumentista (ENPI).

Toiseksi, pohjoisen ulottuvuuden tulee perustua koetuille vahvuuksille eli säilytetään nykyiset viisi prioriteettisektoria sovittaen ne yhteisiin alueisiin (talous, liiketoiminta ja infrastruktuuri; inhimilliset voimavarat, koulutus, kulttuuri, tieteellinen tutkimus ja terveys; ympäristö, ydinturvallisuus ja luonnonvarat; rajatylittävä yhteistyö ja alueellinen kehitys sekä oikeus- ja sisäasiat), kumppanuudet, alueneuvostojen vahva rooli, alue- ja paikallistason vahva yhteistyö sekä Kaliningradin ja arktisten alueiden painopiste.

Kolmanneksi määritellään pohjoisen ulottuvuuden rakenteet, joina mainitaan ministeri- ja virkamieskokoukset nykyisen mallin mukaisesti, komission keskeinen rooli ja mahdollinen Pohjoinen parlamentaarikkokokous.

Valtioneuvoston kanta

Suomen perustavoite pohjoisen ulottuvuuden osalta on Luoteis-Venäjän vakaa ja kestävä kehitys. Suomen lähtökohtana on pohjoisen ulottuvuuden säilyttäminen osana EU:n pohjoisten alueiden politiikkaa, erityisesti EU:n ulkosuhde- ja rajat ylittävää politiikkaa. Pohjoinen ulottuvuus tulee jatkossakin määritellä laajasti käsittämään Luoteis-Venäjän lisäksi Itämeren ja arktiset alueet ja kytkeä käytännön Luoteis-Venäjä-yhteistyö osaksi EU:n Venäjä-yhteistyötä ja kehitteillä olevia yhteisiä alueita.

Komission muistion peruslähtökohdat vastaavat pääpiirteissään valtioneuvoston pohjoisen ulottuvuuden jatkotyölle aikaisemmin asettamia tavoitteita. Valtioneuvosto korostaa erityisesti sitä, että Venäjä tulee kytkeä valmisteluprosessiin varhaisessa vaiheessa. Pienehköt muistion tarkennusehdotukset liittyvät seuraaviin kysymyksiin.

Pohjoisen ulottuvuuden määritelmät tulee säilyttää riittävän väljinä. Toiminta-alue on jatkossakin määriteltävä laajasti kattamaan Luoteis-Venäjän lisäksi Itämeren ja arktiset alueet. Myöskään pohjoisen ulottuvuuden ja yhteisten alueiden kytkentä ei saa olla toimintaa rajoittava, sillä ulottuvuus kattaa myös muuta yhteistyötä kuin neljän alueen toimeenpanoa, esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan yhteistyö.

Pohjoisen alueellisten järjestöjen keskeinen rooli pohjoisen ulottuvuuden yhteistyössä tulee säilyttää. Itämeren valtioiden neuvosto, Barentsin euroarktinen neuvosto, Arktinen neuvosto ja Pohjoismaiden ministerineuvosto ovat tärkeitä pohjoisen ulottuvuuden toimijoita. Pohjoisen ulottuvuuden transatlanttista kytkentää tulee vahvistaa tiivistämällä EU:n ja Arktisen neuvoston välistä yhteistyötä ja lisäämällä EU:n panosta arktisiin tutkimushankkeisiin.

Myös maakunta- ja paikallistason, yrityssektorin ja kansalaisjärjestöjen rooli pohjoisen ulottuvuuden toimeenpanossa on keskeinen. Pohjoinen ulottuvuus tulee nähdä osana EU:n uutta ulkosuhdearkkitehtuuria, jossa alueellisen ulkorajat ylittävän yhteistyön merkitys korostuu.

Toimintasektoreiden osalta valtioneuvosto korostaa alustavasti, että pohjoisen ulottuvuuden vaikuttavuuden vahvistamiseksi uudessa asiakirjassa on tärkeää nostaa esille aloja, jotka vaativat erityishuomiota. Käytännössä tämänhetkiseksi kärkisektoreiksi ovat nousseet kumppanuusalat eli ympäristö- ja sosiaali- ja terveysyhteistyö. Uudessa asiakirjassa olemassaolevat kumppanuudet on syytä mainita keskeisinä prioriteettialoina, jotka vaativat jatkossakin EU:n komission ja kumppaneiden panostusta.

Kumppanuusmalli on osoittautunut toimivaksi yhteistyömuodoksi, ja se voi tulla kyseeseen myös uusilla aloilla, kuten kuljetus/logistiikka ja koulutus/tutkimus (uusi teknologia). Rajatylittävä yhteistyö on jatkossakin syytä mainita oleellisena osana pohjoisen ulottuvuuden yhteistyötä. Se on tärkeä osa EU:n alueellista yhteistyötä erityisesti maakunta- ja paikallistasolla.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Ympäristövaliokunta yhtyen valtioneuvoston toimintalinjaan katsoo, että EU:n ja Venäjän välisen yhteistyön kehittäminen on pohjoisen ulottuvuuden keskeinen sisältö. Ympäristökumppanuus on tällä hetkellä keskeisessä asemassa pohjoisen ulottuvuuden toimintaohjelmassa, ja keskeiset saavutukset ovat ympäristöhankkeita. Tämä on tärkeää myös jatkossa, ja Venäjän aseman vahvistuminen EU:n ympäristöyhteistyön kumppanina vastaa myös Suomen kansallisia prioriteetteja.

Keskeisiä tavoitteita EU:n ja Venäjän välisessä ympäristönsuojeluyhteistyössä ovat Suomenlahden ja koko Itämeren suojeleminen vähentämällä ravinne- ja myrkyllisten aineiden kuormitusta sekä lisäämällä merikuljetusten turvallisuutta ja edistämällä yhteistyötä ilmastomuutoksen torjunnassa, luonnon monimuotoisuuden suojelussa ja rajat ylittävien ympäristöhaittojen ehkäisemisessä ja vähentämisessä. Ympäristölainsäädännön ja -normien lähentämistä EU:n ja Venäjän välillä sekä ympäristösopimusten tehokasta täytäntöönpanoa koskevat yhteistyöhankkeet edistävät näitä tavoitteita.

Ympäristönsuojeluyhteistyöllä ei ole omaa aluettaan, vaan siitä on neuvoteltu EU—Venäjä-huippukokousvalmisteluissa osana aluetta I (Yhteinen talousalue, Common Economic Space, CES). Pohjoisen ulottuvuuden ympäristösisällön kannalta on keskeistä, miten vahvan aseman ympäristönsuojeluyhteistyö jatkossa saa osana talousyhteistyötä. Olennaista on myös se, miten käytännön toiminta kohdistuu Luoteis-Venäjälle. Keskeiset tavoitteet liittyen meriliikenteen turvallisuuteen ja vesiasioihin ovat hyvin esillä EU—Venäjä-huippukokouksessa 10.5.2005 hyväksytyssä tiekartassa, eli näille on myös olemassa Venäjän hyväksyntä.

Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota huoleen siitä, että kokonaistilanne ei näytä näin valoisalta. Ympäristönsuojelua koskevia neuvotteluja ei EU:n ja Venäjän välillä ole käyty useaan vuoteen, vaikka ympäristönsuojelua on sinänsä asiakohdittain ja osana kansainvälisiä

neuvotteluja käsitelty. Kokonaistrategia kuitenkin puuttuu, ja EU:n komissiossa vastuut ovat hajaantuneet vastaavasti asiakohdittain. Kun komissiolla on pohjoisen ulottuvuuden johtorooli, sen tulee pyrkiä myös ympäristösisällön osalta kokonaistarkasteluun.

Kioton pöytäkirjan ratifiointi on ollut merkittävin EU:n ja Venäjän väliseen vuoropuheluun liittyvä ympäristöpoliittinen teko. Valiokunta tukee vuoropuhelun vahvistamista ja EU:n ja Venäjän kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen mukaisten kumppanuusneuvoston kokousten järjestämistä ympäristöministerikokoonpanossa.

Venäjän sitoutuminen ja hyväksyntä pohjoisen ulottuvuuden jatkoasiakirjalle on koko toiminnan olennainen edellytys. Venäjän hyväksyntä on olennaista myös sen kannalta, miten uusi Euroopan naapuruus- ja kumppanuusinstrumentti (ENPI) vastaa pohjoisen ulottuvuuden rahoitustarpeisiin.

Valiokunta tukee valtioneuvoston tavoitetta vahvistaa EU:n ja pohjoisten alueellisten järjestöjen välistä yhteistyötä. Neuvostot voisivat tarjota komissiolle väylän tehostaa alueellisen Venäjä-yhteistyön seurantaa, mutta komissio ei ole toistaiseksi suunnannut tähän resursseja.

Valiokunta toteaa, että ympäristökumppanuus ja sitä tukeva rahasto on merkittävä pohjoisen ulottuvuuden saavutus. Kumppanuusrahoitukseen on tähän mennessä myönnetty varoja 225 miljoonaa euroa, josta valtaosa on kohdennettu ydinturvahankkeisiin. Suomen kannalta merkittävin yksittäinen hanke on Pietarin lounainen jätevedenpuhdistamo, jota ei olisi saatu aikaan ilman pohjoisen ulottuvuuden ympäristökumppanuutta tällä aikataululla. Valiokunta viittaa tässä yhteydessä myös Sosnovyi Borin ydinvoimalaitoksen toimintaluvan voimassaolon jatkamiseen ja siihen liittyviin turvallisuusongelmiin. Ympäristöhankkeille on edelleen tärkeää saada lisärahoitusta.

Valiokunta korostaa, että Suomen kannalta myös edellä viitattuja pienemmät hankkeet ovat merkityksellisiä. Esimerkiksi Imatra ja Svetogorsk ovat tehneet kaksoiskaupunkiyhteistyötä

lähinnä TACIS-ohjelmasta rahoitetuin projektein. Projekteja on tehty esimerkiksi Svetogorskin ympäristön ja kunnallistekniikan parantamiseksi, Vuoksen kalakantojen ja ympäristön laadun selvittämiseksi, ilmanlaadun mittausten kehittämiseksi ja ilmanlaatutilanteen selvittämiseksi sekä Vuoksen alueen virkistyskäytön kehittämiseksi. Hankkeiden vaikutukset ympäristön kannalta ovat olleet merkittäviä erityisesti paremman jätevesien puhdistamisen kautta ja saattaneet alkuun myönteisiä kunnostushankkeita, joista monet Venäjä on toteuttanut suurimalta osin omalla kustannuksellaan.

Yksittäisten onnistuneiden hankkeiden ohella Venäjän kanssa tehtävän yhteistyön tai lähi-alueyhteistyön tärkeimmät saavutukset liittyvät luotettavien ja ajantasaisten tietojen saamiseen

rajanläheisen alueen ympäristön tilasta ongelmien sekä kattavan, monipuolisen ja luottamuksellisen yhteistyöverkoston muodostumiseen rajanläheisten ympäristöviranomaisten ja muiden tahojen kanssa. Pohjoinen ulottuvuus tarjoaa mahdollisuuden kasvattaa rahallisen panoksen suuruutta, jolloin yhteistyö voi olla vielä monipuolisempaa ja laajempaa ja siten myös tuloksiltaan mittavampaa. Yhteistyön edellytysten parantaminen kaikilla tasoilla on erittäin vahvasti Suomen intressissä.

Lausunto

Lausuntonaan ympäristövaliokunta ilmoittaa,

että valiokunta tukee asiassa valtioneuvoston toimintalinjaa.

Helsingissä 19 päivänä toukokuuta 2005

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Pentti Tiusanen /vas
vpj. Heidi Hautala /vihr
jäs. Susanna Haapoja /kesk
Antti Kaikkonen /kesk
Inkeri Kerola /kesk
Kari Kärkkäinen /kd
Jouko Laxell /kok
Mikaela Nylander /r

Heikki A. Ollila /kok
Eero Reijonen /kesk
Säde Tahvanainen /sd (osittain)
Satu Taiveaho /sd
Unto Valpas /vas
Ahti Vielma /kok
Pia Viitanen /sd
vjäs. Oras Tynkkynen /vihr.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Ekroos.